

Poilsiautojų srauto sklaida Šventosios rekreacinėje zonoje

Jolita Eidikonienė¹,

Gintautas Žilinskas^{1,2}

¹ *Gamtos tyrimų centro
Geologijos ir geografijos institutas,
T. Ševčenkos g. 13,
LT-03223 Vilnius*

² *Klaipėdos universiteto
Jūrinio kraštovaizdžio mokslo institutas,
H. Manto g. 84,
LT-92294 Klaipėda
El. paštas: atiloja@yahoo.com;
zilinskas@geo.lt*

Eidikonienė J., Žilinskas G. Poilsiautojų srauto sklaida Šventosios rekreacinėje zonoje. *Geografija*. 2011. T. 47(2). ISSN 1392-1096.

Straipsnyje, remiantis 2008–2010 m. vykdytų tyrimų metu Šventosios rekreacinėje zonoje surinktais duomenimis, analizuojami poilsiautojų srauto sklaidos ypatumai tiek visoje zonoje, tiek atskirai ją sudarančiose šiaurinėje ir pietinėje dalyse. Nustatyta, kad didžiausią įtaką poilsiautojų srauto pasiskirstymui tarp atskirų Šventosios miestelio dalių turi jų dydis. Nuo jo priklauso apsistojimo poilsiui vietų (viešbučių, poilsinių, stovyklų ir kt.), automobilių stovėjimo aikštelių, maitinimo įstaigų, pramogų ir kt. skaičius, dažnai ir teikiamų paslaugų kokybė. Kadangi Šventosios miestelio šiaurinė dalis beveik trigubai mažesnė už pietinę, tai ir poilsiautojų jūros krante šioje zonoje ilsisi mažiau nei pietinėje: atitinkamai 34 ir 66 %. Prognozuojama, kad atstačius Šventosios uostą, šiaurinėje rekreacinės zonos dalyje rekreacinė apkrova mažės, o pietinėje – ženkliai padidės.

Didžiausia poilsiautojų apkrova jūros krante susidaro ties pagrindiniais keliais link jūros, kadangi čia ne tik trumpiausias bei patogiausias priėjimas prie jūros, bet ir telkiasi rekreacinės infrastruktūros objektai. Nutolusiuose nuo pagrindinių kelių ir neišvystytose rekreacinės infrastruktūros kranto ruožuose poilsiautojų apsilanko mažiausiai.

Raktažodžiai: poilsiautojų srautas, pliažas, rekreacinė infrastruktūra, Šventosios rekreacinė zona

ĮVADAS

Šventoji – populiarus Lietuvos gyventojų vasaros atostogų vieta. Graži gamta, platus paplūdimiai, trumpas atstumas nuo nakvynės vietų iki jūros, neintensyvus eismas, o labiausiai – santykinai nedidelės kainos ypač vilioja Šventojoje atostogauti šeimas su vaikais bei mažesnes finansines pajamas turinčius poilsiautojus. Antra vertus, nedidelis atstumas iki Palangos miesto centro – tik 13 km (kurioje vasarą liepos ir rugpjūčio savaitgaliais sunku rasti nakvynę, o be to, ir brangu) sudaro galimybę (jei norima daugiau pramogų) lengvai ją aplankyti visuomeniniu transportu, nuosavu automobiliu arba dviračiu (tam yra įrengtas Šventąją su Palanga bei Klaipėda jungiantis dviračių takas). Dėl anksčiau minėtų patrauklių savybių Šventojoje, kurioje šiuo metu gyvena tik apie 1 800 vietinių gyventojų, vasarą, piko metu, savaitgaliais ilsisi dažnai net iki 80 000 poilsiautojų (Gliožerienė, 2009). Tačiau toks didelis poilsiautojų antplūdis santykinai nedidelio kurorto jūros krante turi ne ką mažesnę neigiamą įtaką krantovaizdžiui nei gamtiniai ar kiti veiksniai. Tyrimais nustatyta, kad

Lietuvos rekreacinėse zonose dėl poilsiautojų srauto įtakos apsauginiame paplūdimio kopagūbryje defliacijos procesų (kurie sąlygoja kopagūbrio degradaciją) išplitimas kur kas didesnis nei saugomose teritorijose, kuriose rekreacijos įtaka minimali (Žilinskas ir kt., 2001). Panašūs tyrimų rezultatai gauti ir kitose šalyse (Ploeg, 1978; Van der Zande, 1987; Mill, 2007). Todėl poilsiautojų srauto, kaip vieno iš kranto būklę formuojančių veiksnių, tyrimai (ypač darnaus kranto zonos plėtros kontekste) tapo aktualūs ir Šventosios rekreacinėje zonoje. Šiame darbe, tęsiant kituose Lietuvos pajūrio kurortuose jau atliktus tyrimus (Akevičiūtė ir kt., 2004; Eidikonienė, Žilinskas, 2011), pateikiami poilsiautojų srauto sklaidos Šventosios rekreacinėje zonoje ypatumai. Remiantis atskleistais poilsiautojų srauto sklaidos dėsniniais galima tiksliau nustatyti krantotvarkinio konflikto jūros kranto rekreacinėse zonose židinius ir jų atsiradimo priežastis, numatyti ir sėkmingai įgyvendinti rekreacinių zonų infrastruktūros pertvarką bei plėtrą, taip pat reguliuoti poilsiautojų srauto pasiskirstymą, t. y. ne tik pagerinti rekreacijos sąlygas, bet ir užtikrinti natūralaus jūros krantovaizdžio išsaugojimą.

TYRIMŲ RAJONO APIBŪDINIMAS

Šventoji (vietinių gyventojų iki XX a. pradžios dar vadinta Elija, Heilige Aa, Helia, Alija ir panašiais vardais) įsikūrusi prie upės žiočių – sena žvejų gyvenvietė, kuri istoriniuose šaltiniuose pradeda minėti nuo 1429 m. (Balčius, 1999). Kad Šventoji buvo pakankamai žinoma jau XVI a., rodo ir jos (Heyligaw) pažymėjimas greta kitų svarbiausių to meto Pietryčių Baltijos uostų (Klaipėdos – Memel, Liepojos – Liba) olandų kartografo H. Zell sudarytame ir 1542 m. išleistame žemėlapyje (Žaromskis, 1998). Tačiau, nepaisant senos ir įdomios istorijos, gražių apylinkių bei patrauklių paplūdimių, Šventosios gyvenvietė kaip vasarvietė pradėjo garsėti tik XX a. 7–8 dešimtmetyje, kai poilsio sistemos formavimas buvusioje Sovietų Sąjungoje įgavo masinį pobūdį. Tiesa, dar 1937 m. pradėjus statyti naujai suplanuotą Šventosios gyvenvietę, buvo siekiama ją padaryti patrauklesne poilsiautojams, tačiau netrukus prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas bei po jo sekusi suirutė atitolino šiuos siekius.

Rekreacinės architektūros raidą Lietuvoje sovietiniu laikotarpiu (1940–1990) ir jos kokybę smarkiai paveikė tuometinės rekreacijos ir architektūros politika Sovietų Sąjungoje. Kaip atsvara visuotinio darbo idėjai buvo propaguojama apibendrinta poilsio idėja, kuri turėjo garantuoti utopinę „tobulos“ visuomenės pusiausvyrą. Poilsio sistemos formavimui, kuris ypač suaktyvėjo XX a. 7–8 dešimtmetyje, buvo būdingas masinis pobūdis, lėmęs kurortų ir rekreacinių įrenginių statybos vajú visoje Sovietų Sąjungoje (Tutlytė, 2004). Šventosios, kaip rekreacinės zonos, plėtra „įgavo pagreitį“ 1965–1967 m., kai Darbo žmonių deputatų tarybos vykdomieji komitetai gavo teisę skirti žemės sklypus Lietuvos Respublikos įstaigų ir organizacijų poilsio bazių, žinybinių įstaigų ar įmonių vilų bei poilsio namelių kompleksų statyboms. Pastarieji tapo ypač populiarūs Šventoje. Be to, 1969–1972 m. tuometinės Vyriausybės sprendimu iš Juodkrantės (siekiant apsaugoti Neringą nuo per didelio poilsiautojų srauto) į Šventosios gyvenvietę buvo perkelta daugiau nei 200 namelių. Šiuo metu beveik visi minėti objektai yra privatizuoti. Kad Šventoji ilgą laiką buvo nepatraukli rekreacijai, rodo ir tai, jog kurortu ji tapo tik 1975 m., kai buvo prijungta (iki tol priklausė Kretingos rajonui) prie kurorto statusą jau seniai turinčios Palangos. Tuo tarpu kitos Lietuvos pajūrio vasarvietės kurorto statusą gavo dar 1933 m., o Palanga – net 1909 m. Nepaisant to, kad Šventoji „jauniausias“ Lietuvos pajūrio kurortas, vasarą poilsiautojų skaičiumi Lietuvoje ji nusileidžia tik Palangai. Pažymėtina, kad kol kas Šventoji poilsiautojų lankoma tik vasaros metu, o rudenį, žiemą bei pavasarį nei poilsiautojai, nei turistai į ją beveik neatvyksta. Dabartinį kurorto įvaizdį gadina įvairios paskirties apleisti statiniai, kurių yra apie tūkstantis, pavirtę gelžbetonio laužais ir šiukšlynais (Gližerienė, 2009). Tikėtina, kad dalį šių pastatų atnaujinus, o kitus nugriovus ir pastačius pramoginį jūrų uostą (uosto gilinimas jau pradėtas šių metų balandį) bei vandens pra-

mogų parką, pritaikius Šventosios upę turizmo tikslams ir kt., norinčiųjų poilsiauti Šventoje skaičius dar labiau padidės, o poilsio sezonas pailgės.

TYRIMŲ METODIKA

Siekiant nustatyti poilsiautojų sklaidos ypatumus 2008 m. liepos 23 d., 2009 m. liepos 24 bei rugpjūčio 21 d. ir 2010 m. liepos 20 d. Šventosios rekreacinės zonos pliažuose buvo atlikti poilsiautojų srauto sklaidos tyrimai. Tyrimus atliko 4 stebėtojai. Ankstesniais tyrimais (Žilinskas ir kt., 2003) nustatyta, kad poilsiautojų srautas per dieną pasiekia maksimumą 13–14 val. Todėl, siekiant korektiškai palyginti poilsiautojų srauto pasiskirstymą jūros krante tarp šiaurinės ir pietinės Šventosios rekreacinės zonos dalių, poilsiautojų apskaita abiejose zonose buvo pradėta tuo pat laiku – 13 val. Poilsiautojų skaičius rekreacinėse zonose buvo fiksuojamas kas 100 m (atstumas nustatomas GPS odometru). Šiame darbe nustatant poilsiautojų sklaidos erdvėje ypatumus naudota procentiniu poilsiautojų pasiskirstymu. Straipsnio scheme pateikiami apibendrinti (visų 4 stebėjimų) duomenys.

Detalų tiriamojo ruožo paplūdimių morfometrinių charakteristikų bei technologinio tinkamumo rekreacijai įvertinimą galima rasti D. Jarmalavičiaus ir kitų tyrėjų darbuose (Jarmalavičius ir kt., 2007, 2011).

Tyrimų metu taip pat buvo atliekama pliažuose bei užkopėje esančių rekreacinės infrastruktūros elementų (privaziavimų bei priėjimų prie jūros, automobilių stovėjimo aikštelių, gelbėjimo stočių bei punktų, persirengimo kabinų, suoliukų, šiukšliadėžių, konteinerių, tualetų, maitinimo punktų ir kt.) apskaita ir kartografavimas. Šiais duomenimis pasinaudota nustatant rekreacinės infrastruktūros įtaką poilsiautojų sklaidai jūros krante.

Pažymėtina, kad straipsnyje terminas „pliažas“ traktuotinas kaip „paplūdimio ruožas, skirtas poilsiui ir maudymuisi“ (Gudelis, 1993), t. y. riboženkliais pažymėta rekreacinės zonos paplūdimio dalis.

TYRIMŲ REZULTATAI

Visa Šventosios rekreacinė zona palei krantą tęsiasi apie 4 400 m (1 pav.). Pagal P. Kavaliausko rekreacinių zonų klasifikaciją (Kuršių..., 1999), šią zoną galima priskirti išvystytos rekreacinės infrastruktūros modeliui.

Šventosios upės žiotys bei pietinis Šventosios uosto molas visą rekreacinę zoną dalija į dvi dalis: šiaurinę ir pietinę. Kadangi Šventosios miestelio šiaurinė dalis daugiau nei 3 kartus mažesnė už pietinę, tai ir poilsiautojų jūros krante šioje zonoje apsistoja mažiau nei pietinėje (atitinkamai 34 ir 66 %).

Šventosios rekreacinėje zonoje pliažų teritorijos (pažymėtos riboženkliais) užima didesniąją rekreacijai išskirto kranto ruožo dalį (60 %). Pliažų ribose geriausiai išvystyta rekreacinė infrastruktūra, todėl juose ir susitelkia dauguma šioje zonoje besiilsinčių poilsiautojų (apie 85,3 %). Ne

pliažų zonai tenka 14,7 % poilsiautojų. Šventosios rekreacinė zonai būdinga didelė rekreacinė erdvė, todėl poilsiautojų už jos ribų (ypač šiaurinėje dalyje) aptinkama nedaug, o kartais (ypač vėsesnėmis dienomis) jų ten ir visai nebūna. Antra vertus, poilsiautojų sklaidą už rekreacinės zonos šiaurėje riboja Būtingės geomorfologinis (kopų) draustinis, kuriame siauras (25–35 m) bei žemas (1,0–2,5 m) paplūdimys (Žilinskas ir kt., 2001) nėra patrauklus nei kaitinimuisi saulėje, nei maudymuisi. Šiam ruožui neprideda patrauklumo ir Būtingės naftos terminalo bei Palangos nuotekų išleidėjo technogeninė įtaka. Tačiau pavieniai (nuo 2 iki 5) poilsiautojai (100 m ilgio atkarpoje) kartais sutinkami ir čia. Tai dažniausiai prie Kuršių tako esančių sodybų ar namelių gyventojai bei jų svečiai. Pietuose Šventosios rekreacinė zona ribojasi su Palangos rekreacine zona, todėl šioje dalyje poilsiautojų sutinkama nuolat, nors ir nedaug.

Vasarą rekreantai sutinkami visoje Šventosios rekreacinėje zonoje, tik kai kuriose jos atkarpose jų būna visai nedaug, ten jie tesudaro iki 1 % nuo visų šios zonos poilsiautojų. Tokios atkarpos (apie 700 m ilgio) išsidėsčiusios Šventosios rekreacinės zonos pakraščiuose, t. y. šiauriausioje ir piečiausioje jos dalyse. Šiose vietose rekreacinės infrastruktūros elementų yra minimaliai arba iš viso jų nėra. Poilsiautojų skaičiaus sumažėjimas pastebimas ir šios zonos vidurinėje dalyje – Šventosios upės žiočių rajone (1 pav.). Kadangi čia jau pradėti Šventosios uosto atstatymo darbai, tai intensyviau naudoti šią atkarpą, pritaikant ją rekreacijai, netikslinga.

Apie rekreacinės infrastruktūros plėtrą Šventosios rekreacinėje zonoje galima spręsti iš 1 lentelėje pateikiamų duomenų. Infrastruktūros objektų išsidėstymas jūros krante parodytas 1–3 paveiksluose.

Šventosios rekreacinės zonos skirtingo tipo plažuose rekreantai pasiskirsto netolygiai: daugiausiai žmonių telkiasi

1 lentelė. Rekreacinės infrastruktūros objektai Šventosios rekreacinės zonos jūros krante (2010 m.)

Table 1. Objects of recreational infrastructure in the Šventoji recreational zone of the seashore (2010)

Rekreacinės infrastruktūros objektas Object of recreational infrastructure	Vnt. Number
Gelbėjimo stotis / Lifeguard station	3
Persirengimo kabinos / Dressing-box	33
Suoliukai / Benches	28
Šiukšliadėžės / Litterbins	161
Tualetai / Toilets	8
Paplūdimio sporto aikštelė Athletic fields on the beach	3
Vaikų žaidimo aikštelė / Playing field	3
Maitinimo punktai / Catering centres	9
Automobilių stovėjimo aikštelė Parking lot	2
Informacinis stendas Information stand	2
Laiptai į plažą / Stairs to the beach	5

bendruosiuose plažuose (80,4 %), moterų plažas pritraukia apie 3,7 %, o nudistų – tik 1,2 % poilsiautojų (2 lentelė). Tiesa, ženkliai skiriasi ir skirtingo tipo plažų ilgis (1 pav.).

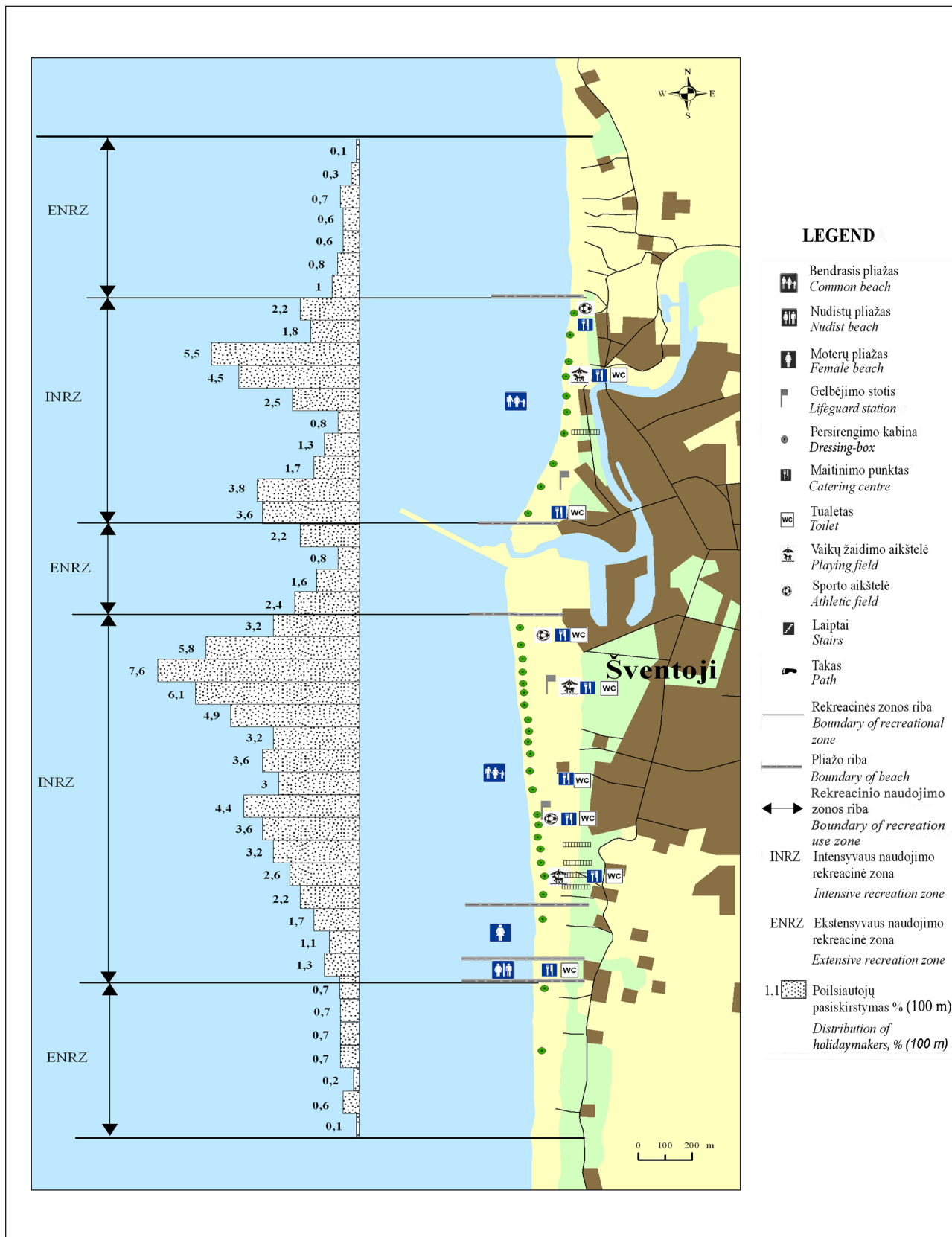
2 lentelė. Poilsiautojų pasiskirstymas skirtingo tipo Šventosios plažuose
Table 2. Distribution of holidaymakers in different types of Šventoji beaches

Rekreacinė zona Recreational zone	Poilsiautojų pasiskirstymas % The distribution of holidaymakers, %			
	Bendrasis plažas Common beach	Moterų plažas Female beach	Nudistų plažas Nudist beach	Už plažo ribų Outside the beach area
Šiaurinė Šventoji North of Šventoji	81,0	–	–	19,0
Pietinė Šventoji South of Šventoji	79,8	5,7	1,7	12,8
Visa Šventoji All Šventoji	80,4	3,7	1,2	14,7

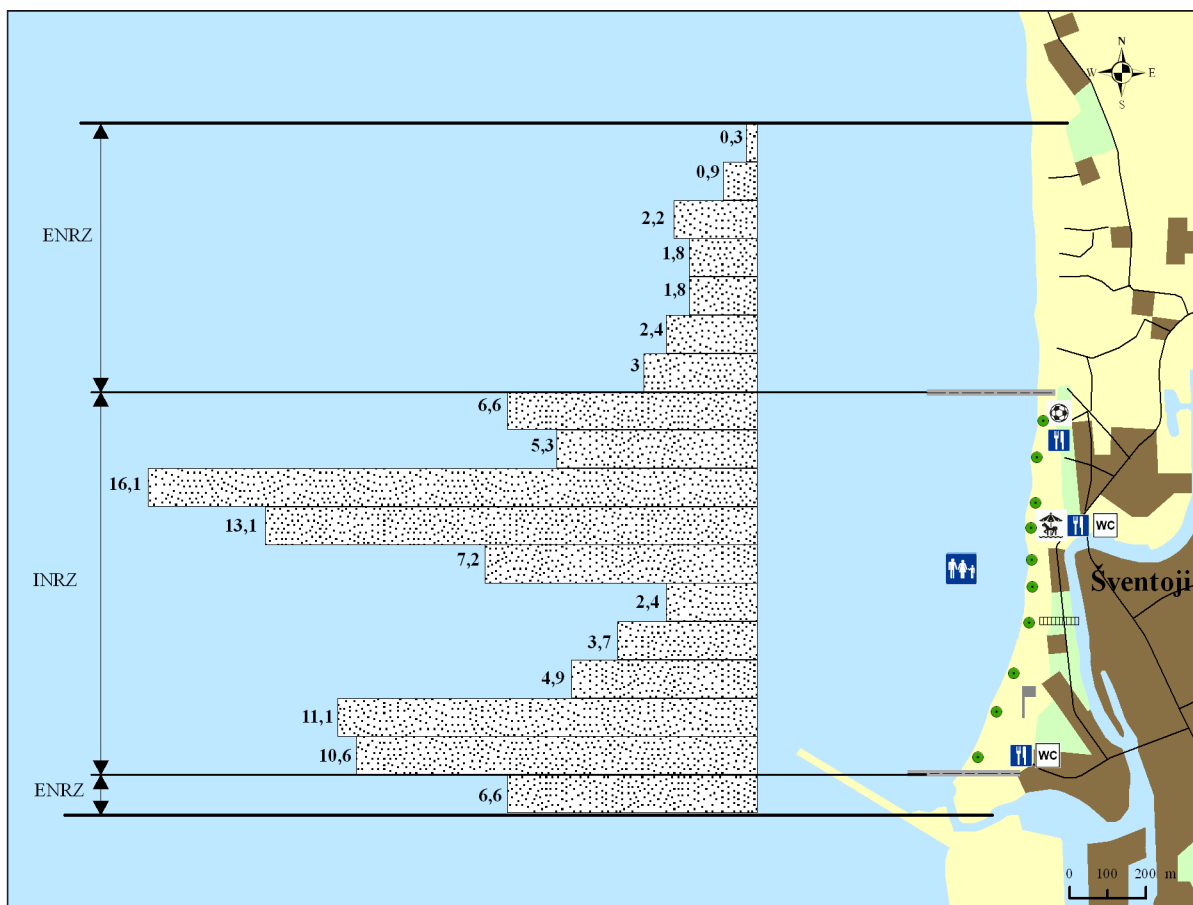
Remiantis poilsiautojų srauto sklaidos intensyvumo ir rekreacinės infrastruktūros objektų santalkos Šventosios krante duomenimis buvo išskirtos dvi intensyvaus (INRZ) ir trys ekstensyvaus (ENRZ) naudojimo rekreacinės zonos (1 pav.). INRZ sudaro 59,5 %, o ENRZ – 40,5 % nuo viso Šventosios rekreacinės zonos užimamo kranto ruožo ilgio. Intensyvaus naudojimo rekreacinėse zonose susitelkusi dauguma besiilsinčiųjų – 85,3 %, o ekstensyvaus – 14,7 % nuo visų poilsiautojų, šiaurinėje INRZ – 27,7 %, pietinėje – 57,6 %. Vidurinėje ENRZ susirenka apie 7 % rekreantų, tuo tarpu šiaurinėje ir pietinėje ENRZ – atitinkamai 4,1 ir 3,6 %.

Akivaizdu, jog poilsiautojų sklaida tarp INRZ ir ENRZ yra netolygi. Kad poilsiautojų apkrova išilgai Šventosios rekreacinės zonos pasiskirstytų tolygiau, būtina rekreacinės infrastruktūros plėtra ekstensyvaus naudojimo rekreacinėse zonose. Tokiu būdu jūros krantas patirtų mažesnę rekreacinės apkrovos įtaką intensyvaus naudojimo rekreacinėse zonose ir taip bent dalinai būtų išsaugoti natūralūs kranto kraštovaizdžio elementai maksimalios rekreacinės apkrovos vietose.

Šiaurinei Šventosios rekreacinei zonai, kurios ilgis palei krantą apie 1 800 m, tenka mažesnė poilsiautojų apkrova (34 %) nei pietinei. Joje yra išskirtas tik bendrasis plažas, kuris užima apie 1 000 m kranto ruožą (2 pav.). Ne plažo teritorija šioje zonoje užima beveik 44 % nuo viso šios rekreacinės zonos ilgio. Plažo atkarpoje sutelkta beveik visa šios zonos rekreacinė infrastruktūra, todėl jame susirenka net 81 % visų šios zonos poilsiautojų. Intensyvaus rekreacinio naudojimo zona čia sutampa su bendrojo plažo ribomis. Tuo tarpu ekstensyvaus rekreacinio naudojimo zonos išskirtinos dvi: šiaurinėje ir pietinėje dalyse. Šiaurinėje ENRZ, užimančioje apie

1 pav. Poilsiautojų srauto pasiskirstymas Šventosios rekreacinėje zonoje
Fig. 1. Distribution of the flow of holidaymakers in the Šventoji recreational zone

2 pav. Poilsiautojų srauto pasiskirstymas šiaurinėje Šventosios rekreacinėje zonoje (sutartinius ženklus žr. 1 pav.)

Fig. 2. Distribution of the flow of holidaymakers in the northern recreational zone of Šventoji (see legend to Fig. 1)

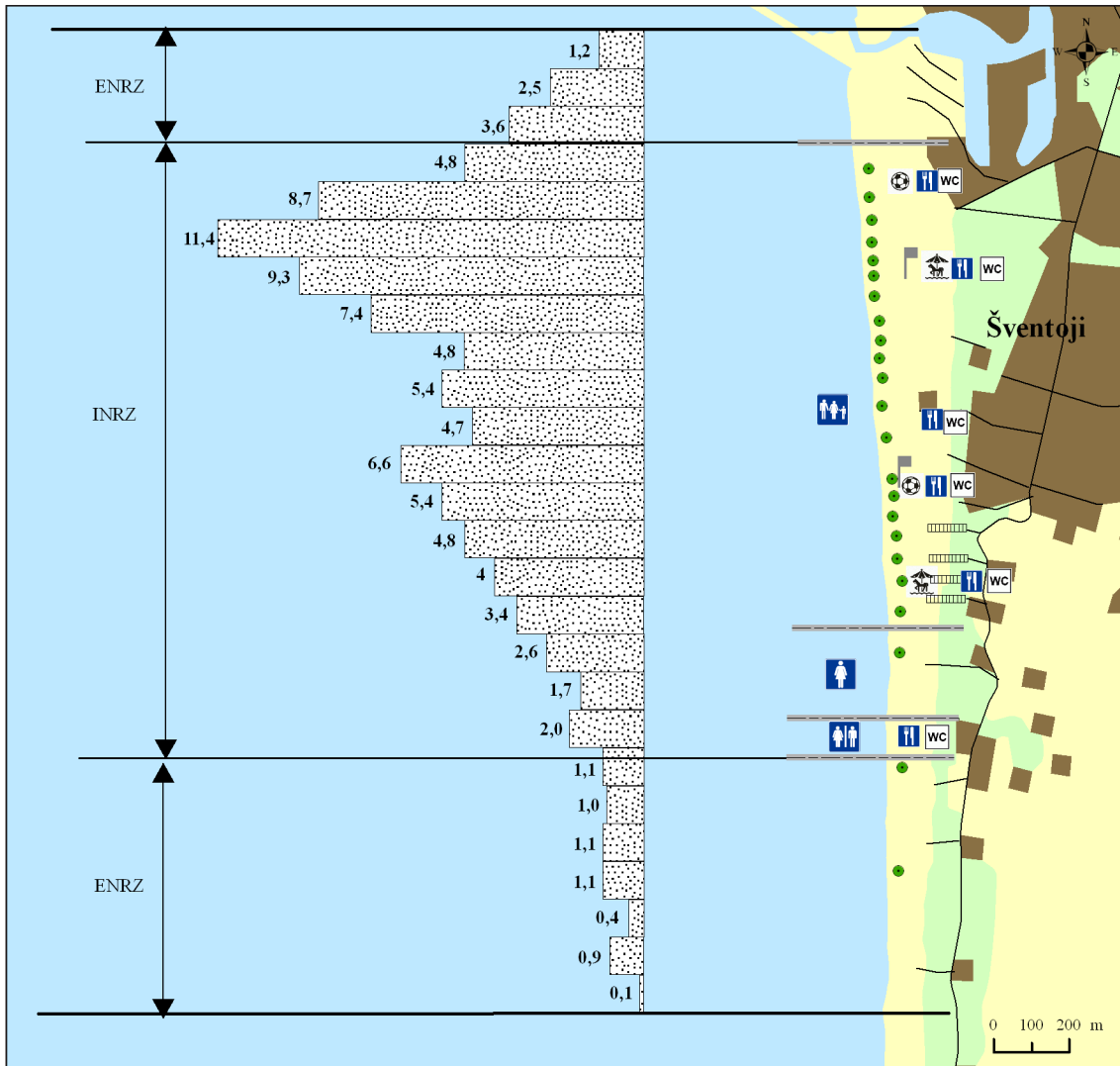
700 m ilgio atkarpą, susirenka 12,4 % poilsiautojų. Pietinė ENRZ tęsiasi palei krantą tik apie 100 m (iki Šventosios upės žiočių), tad čia rekreantų apkrova dvigubai mažesnė (6,6 %).

Daugiausiai poilsiautojų telkiasi vidurinėje ir pietinėje šios zonos dalyse, o šiaurinė dalis nėra tokia populiari (2 pav.). Tokių poilsiautojų pasiskirstymą krante lemia viešbučių bei poilsio namelių, rekreacinės infrastruktūros, kelių ir takų tinklo bei automobilių stovėjimo aikštelių išdėstymas. Vidurinėje šios zonos dalyje poilsiautojų santalka didžiausia: 100 m pliažo atkarpoje susirenka net iki 16,1 % visų poilsiautojų. Tam didelę įtaką turi netoli jūros kranto (apie 100 m) esanti poilsio bazė – sveikatos centras „Energetikas“, kuriame gali apsigyventi net per 500 poilsiautojų. Be to, šioje vietoje yra pėsčiųjų tiltas per Šventosios upę (dar vadinamas „Beždžionių“ tiltu), tai juo čia ilsėtis ateina ir šiaurinėje miestelio dalyje apsistoję poilsiautojai.

Pietinėje šios zonos dalyje poilsiautojų pagausėjimą (iki 11,1 % / 100 m) lemia rekreantai, apsistoję netoli jūros (nuo užkopės iki pat Šventosios upės kilpos) gausiai pastatytuose mediniuose poilsio nameliuose. Šioje vietoje taip pat yra tiltas per Šventosios upę, todėl poilsiautojų srautą čia papildo ir kai kurie Šventosios kurorto vidurinėje dalyje apsistoję žmonės.

Pietinės Šventosios rekreacinės zonos ilgis palei krantą apie 2 600 m (3 pav.). Intensyvaus naudojimo rekreacinės zonos atkarpa palei krantą tęsiasi apie 1 620 m, joje susitelkia dauguma šios zonos poilsiautojų – net 87,2 %. Pietinėje šios zonos dalyje, apie 680 m ilgio ekstensyvaus rekreacinio naudojimo teritorijoje, sutinkama apie 5,5 % poilsiautojų. Šiaurinė ENRZ, užimanti apie 300 m ilgio kranto ruožą – nuo pietinio Šventosios uosto molo liekanų į pietus, pritraukia apie 7,3 % šios zonos poilsiautojų.

Pietinėje Šventosios rekreacinėje zonoje išskirti bendrasis, moterų ir nudistų pliažai. Bendrasis pliažas, esantis šios zonos vidurinėje dalyje, užima didžiausią teritoriją, jame susitelkia 79,8 % poilsiautojų. Daugiausiai jų (11,4 % 100 m ilgio kranto atkarpoje) nustatyta šiaurinėje pliažo dalyje ties pagrindiniu privažiuoju prie jūros bei šalia esančia automobilių stovėjimo aikšte, taip pat čia gausu įvairių rekreacinės infrastruktūros objektų. Einant į pietus poilsiautojų bendrajame pliaže palaipsniui mažėja iki 3,4 % (100 m ilgio atkarpoje) jo pabaigoje. Šiek tiek daugiau jų pastebima tose vietose, kuriose sutankėja rekreacinės infrastruktūros elementai bei padaugėja viešbučių, esančių netoli jūros. Moterų pliaže susirenka 5,7 % poilsiautojų. Į pietus nuo moterų

3 pav. Poilsiautojų srauto pasiskirstymas pietinėje Šventosios rekreacinėje zonoje (sutartinius ženklus žr. 1 pav.)

Fig. 3. Distribution of the flow of holidaymakers in the southern recreational zone of Šventoji (see legend to Fig. 1)

pliažo – 100 m ilgio atkarpa, skirta nudistams. Šis pliažas pritraukia apie 1,7 % poilsiautojų. Pietinėje šios zonos dalyje poilsiautojų retoka, čia 100 m ilgio kranto atkarpoje fiksuojama apie 1 % visų poilsiautojų. Pietinė šios zonos riba sutampa su Palangos rekreacinės zonos šiaurine riba, todėl poilsiautojų aptinkama ir už šios zonos ribų.

APIBENDRINIMAS

Geras susisiekimas, rekreacinės infrastruktūros objektų įvairovė ir gausa bei jų išdėstymas nulemia poilsiautojų srauto santalkos vietas jūros krante. Kranto ruožuose, kuriuose šių objektų nėra, poilsiautojų susirenka mažiausiai. Kad poilsiautojų apkrova išilgai Šventosios rekreacinės zonos pasiskirstytų kiek įmanoma tolygiau, reikia pritaikyti poilsiu ekstenyvaus naudojimo rekreacines zonas, kuriant bei plėtojant jose rekreacinės infrastruktūros tinklą. Tai leistų išsaugoti natūralius kranto kraštovaizdžio elementus

dabar maksimalią rekreatantų apkrovą patiriančiose intensyvaus naudojimo rekreacinėse zonose bei sudaryti palankesnes sąlygas poilsiautojams minimalios apkrovos – ekstenyvaus naudojimo rekreacinėse zonose.

Būtinybė labiau pritaikyti poilsiavimui Šventosios ekstenyvaus naudojimo rekreacinių zonų kranto ruožus sietina ir su Šventosios uosto atstatymu (uosto gilinimas jau pradėtas šių metų balandį), kuri numatoma pradėti jau 2013 m. Numatomas atstumas tarp būsimų Šventosios uosto molų krante sieks 510 m, dar apie 100 m užims patys molai bei jų prieigos (Šventosios..., 2003). Vadinas, vidurinėje Šventosios dalyje bus eliminuotas apie 610 m kranto ruožas, kuriame dabar susirenka apie 13,4 % visoje Šventosios rekreacinėje zonoje besiilsinčių žmonių. Šis rekreacinės erdvės sumažėjimas dar labiau padidins rekreacinę apkrovą likusioje Šventosios intensyvaus naudojimo rekreacinės zonos dalyje.

Be to, atstacių uostą, dėl padidėjančios krantų erozijos pavėjinėje (šiaurinėje) jo pusėje, rekreacinę paplūdimių

talpa joje sumažės. O dėl suintensyvėsiančios sąnašų akumuliacijos priešvėjinėje (pietinėje) Šventosios uosto pusėje rekreacinė talpa joje padidės (Žilinskas ir kt., 2011). Todėl jūros krante, atstačius Šventosios uostą, šiaurinėje jo pusėje ir poilsiautojų turėtų sumažėti, o pietinėje pusėje – padaugėti. Tai, savo ruožtu, paskatins spartesnę rekreacinės infrastruktūros plėtrą pietinėje Šventosios rekreacinės zonos dalyje. Pažymėtina, kad atstačius uostą, bus nutraukta šiuo metu (per dieną) vykstanti poilsiautojų migracija tarp šiaurinės ir pietinės Šventosios rekreacinės zonos dalių.

IŠVADOS

1. Kadangi Šventosios miestelio šiaurinė dalis beveik trigubai mažesnė už pietinę (nuo to tiesiogiai priklauso apsisistojimo poilsiui vietų skaičius), tai ir poilsiautojų jūros krante šioje zonoje ilsisi mažiau nei pietinėje (atitinkamai 34 ir 66 %).

2. Didžiausia poilsiautojų apkrova Šventosios jūros krante susidaro prie pagrindinių kelių link jūros. Kadangi čia ne tik trumpiausias bei patogiausias priėjimas prie jūros, bet ir telkiasi rekreacinės infrastruktūros objektai: automobilių stovėjimo aikštelės, maitinimo įstaigos, sanitarijos ir higienos mazgai, vaikų žaidimo aikštelės, gelbėjimo stotys ir kiti objektai. Tolstant nuo jų rekreacinė apkrova mažėja.

3. Kad rekreacinė apkrova išilgai jūros kranto Šventosios rekreacinėje zonoje pasiskirstytų tolygiau, reikia pritaikyti poilsiui ekstensyvaus naudojimo rekreacines zonas, kuriant bei plėtojant jose rekreacinės infrastruktūros tinklą. Tai leistų išsaugoti natūralius kranto kraštovaizdžio elementus dabar maksimalią rekreantų apkrovą patiriančiose intensyvaus naudojimo rekreacinėse zonose bei sudaryti palankesnes sąlygas poilsiautojams minimalios apkrovos – ekstensyvaus naudojimo rekreacinėse zonose.

4. Atstačius uostą vidurinėje Šventosios dalyje bus eliminuotas apie 610 m kranto ruožas, kuriame dabar susirenka apie 13,4 % Šventosios rekreacinėje zonoje besilinsčių žmonių. Dėl šio rekreacinės erdvės sumažėjimo dar labiau padidės rekreacinė apkrova likusioje Šventosios rekreacinės zonos dalyje. Be to, dėl padidėsiančios krantų erozijos pavėjinėje (šiaurinėje) atstatyto uosto molų pusėje rekreacinė paplūdimių talpa čia sumažės, o dėl suintensyvėsiančios sąnašų akumuliacijos priešvėjinėje (pietinėje) uosto pusėje rekreacinė paplūdimių talpa čia padidės.

PADĖKA

Autoriai dėkoja O. Žilinskienei bei R. ir M. Žilinskaitėms, padėjusioms atlikti poilsiautojų apskaitą jūros krante, bei dr. E. Kriaučiūnui ir dr. D. Jarmalavičiui už vertingas pastabas.

Literatūra

1. Akevičiūtė J., Žilinskas G., Jarmalavičius D. 2004. Poilsiautojų srauto sklaida Kuršių nerijos pliažuose. *Geografijos metraštis*. 37(1–2): 162–174.
2. Balčius M. 1999. Elija ir Būtingė. *Palangos istorija*. (sud. V. Žulkus). 193–216.
3. Eidikonienė J., Žilinskas G. 2011. Poilsiautojų srauto sklaida Klaipėdos rekreacinėje zonoje. *Geografija*. 47(1): 30–37.
4. Gliožerienė A. 2009. Šventoji sieks tapti šeimos kurortu. *Visas verslas*. <http://www.visasverslas.lt/portal/article/4959>
5. Gudelis V. 1993. *Jūros krantotyros terminų žodynas*. Vilnius: Academia. 408.
6. Jarmalavičius D., Žilinskas G. 2007. Lietuvos žemyninio jūros kranto paplūdimių technologinis tinkamumas rekreacijai. *Annales Geographicae*. 40(1): 28–37.
7. Jarmalavičius D., Satkūnas J., Žilinskas G., Pupienis D. 2011. Dynamics of beaches of Lithuanian coast (the Baltic Sea) for the period 1993–2008 based on morphometric indicators. *Environmental Earth Sciences*. DOI: 10.1007/s12665-011-1152-3.
8. *Kuršių nerijos rekreacinės infrastruktūros vystymo tikslinė programa* (vad. P. Kavaliauskas). 1999. Vilnius: UAB „Vilniaus archprojekta“.
9. Mill R. Ch. 2007. *Resorts: Management and Operation*. Willey: John & Sons. 478.
10. Ploeg S. W. E. 1978. *Onderzoek an openluchtrecreatie in het Noordhollands duinreservaat*. Amsterdam. 78.
11. *Šventosios jūrų uosto atstatymo galimybių studija*. 2003. Vilnius–Klaipėda: LR susisiekimo ministerija, Vandens transporto departamentas.
12. Van der Zande A. N. 1987. Recreation and conservation in the Netherlands. Perspectives in coastal dune management. *Proceedings of the European Symposium Leiden*. The Netherlands. 209–215.
13. Tutlytė J. 2004. Sociologinis aspektas tiriant sovietmečio rekreacinės architektūros kokybę. *Urbanistika ir architektūra*. 28(1): 32–40.
14. Žaromskis R. 1998. *Šventosios uostas*. Vilnius: Baltic ECO. 51.
15. Žilinskas G., Eidikonienė J. 2011. Uosto atstatymo įtaka poilsiautojų sklaidai rekreacinėje zonoje. *Jūros ir krantų tyrimai – 2011*. 277–281.
16. Žilinskas G., Jarmalavičius D., Minkevičius V. 2001. *Eoliniai procesai jūros krante*. Vilnius: Epaisas. 283.
17. Žilinskas G., Akevičiūtė J., Jarmalavičius D. 2003. Poilsiautojų srauto dinamikos laike ypatumai Kuršių nerijos jūriniame krante. *Geografijos metraštis*. 36(2): 174–181.

Jolita Eidikonienė, Gintautas Žilinskas

DISTRIBUTION OF THE FLOW OF HOLIDAYMAKERS ON THE ŠVENTOJI RECREATIONAL ZONE BEACHES

S u m m a r y

The continuously increasing flow of holidaymakers in the Šventoji recreational zone and the impact this phenomenon has on the physical condition of the coastal territories are gaining special importance in the context of sustainable development. This study concerning the unequal distribution of the flow of holidaymakers on the beaches of the northern and southern parts of the Šventoji recreational zone was carried out in the summers of 2008 and 2009.

The investigation was implemented by three observers who simultaneously counted and recorded the numbers of holidaymakers in the locations listed above. The data collection procedure included the following elements: the counting of holidaymakers in two of the above-mentioned areas, i. e. the northern and southern parts of the Šventoji recreational zone and started on the same day at the same time (one o'clock, which is the hour when the numbers of people on the beach reach their maximum); the numbers were recorded every hundred meters (the exact distance being measured by a GPS), and the collected numerical data were later converted into percentages. The study also included the mapping and recording of infrastructure elements in the recreation zones of the marine coast, as well as of the area behind the dunes (approaches to the sea, lifeguard stations, dressing-boxes, benches, garbage bins, litterbins, toilets, public catering facilities, parking lots, etc). This information was used for estimating the impact of recreational infrastructure on the dispersion of holidaymakers on the marine coast.

The following conclusions were drawn from the analysis of the collected data:

- the size of each of the above-mentioned parts of the Šventoji recreational zone, which determines the numbers of rest places (hotels, motels, resorts, etc), catering facilities, entertainment and cultural events, as well as the quality of services, is the main factor responsible for the unequal distribution of the flow of holidaymakers in different coastal areas. The study has indicated that 66% of all holidaymakers in the Šventoji recreational zone concentrate on the beaches of the southern part of Šventoji, which is three times more than in the northern part (with a 34% concentration of all holidaymakers);

- the largest clusters of holidaymakers occur near the main road accesses to the sea. These areas have greater numbers of parking lots, catering facilities, sanitary units, lifeguard stations and other objects. The recreational load further away from these territories is proportionally smaller;

- to attain a more even distribution of the flow of holidaymakers along the coastal areas of the Šventoji recreational zone, changes are to be made in the existing infrastructure. More paved roads leading to the beach access (as well as new parking lots) need to be built, and the network of interconnecting trails between these roads should be expanded. Other necessary improvements include: building additional wooden walkways crossing the dune ridges, stairs, benches, new lifeguard stations, catering facilities, dress changing rooms, provision of more garbage bins and litterbins, etc. The above-mentioned improvements would lead to a more equal distribution of the flow of holidaymakers in the Šventoji recreational zone without deteriorating the natural environment in separate coastal areas.

Key words: flow of holidaymakers, beach, the Šventoji recreational zone